

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

ПРОГРАМА І РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«МЕТОДОЛОГІЯ І ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

(для студентів 5 курсу денної форми навчання

освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»

спеціальності 8.03060101

«Менеджмент організацій і адміністрування»)

Програма і робоча програма навчальної дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень» (для студентів 5 курсу денної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» спеціальності 8.03060101 «Менеджмент організацій і адміністрування») / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; уклад.: І. М. Рассоха. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 30 с.

Укладач: доц. кафедри історії і культурології
канд. філос. наук І. М. Рассоха

Рецензент: завідувач кафедри історії та культурології,
канд. іст. наук, доц. О. Л. Рябченко

Наведені програма і робоча програма навчальної дисципліни, їх зміст за змістовими модулями й темами. Включено плани практичних занять, методичні рекомендації до самостійної роботи, контрольні запитання і критерії оцінювання знань студентів.

Програма побудована за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Рекомендовано кафедрою історії та культурології, протокол засідання
№ 1 від 27 серпня 2011 р.

© І. М. Рассоха, ХНАМГ, 2012

Зміст

стор.

1. Програма навчальної дисципліни.....	5
1.1. Мета, предмет та місце дисципліни.....	5
1.2. Інформаційний обсяг (зміст) дисципліни.....	5
1.3. Освітньо-кваліфікаційні вимоги.....	6
1.4. Рекомендована основна навчальна література.....	7
1.5. Анотація програми навчальної дисципліни	8
2. Робоча програма навчальної дисципліни.....	10
2.1. Розподіл обсягу навчальної роботи студента за спеціальностями та видами навчальної роботи.....	10
2.2 Зміст дисципліни.....	10
2.3. Зміст навчальної дисципліни за темами.....	11
2.4. План лекційного курсу.....	17
2.5. План практичних (семінарських) занять.....	18
3. Самостійна робота студентів.....	20
3.1. Тематика рефератів.....	20
4. Система поточного й підсумкового контролю знань студентів.....	22
5. Екзаменаційні питання з курсу “Методологія наукових досліджень”.....	26
6. Інформаційно-методичне забезпечення.....	28

Вступ

Авторитет науки в суспільстві залишається достатньо високим. Завдяки використанню наукових методів у природознавстві були створені, не бачені раніше, штучні агрегати, що значно покращили результати людської праці й створили для працівника більш комфортні умови. Втілення наукової методології в дослідження соціальних процесів дозволило людям навчитися оцінювати тенденції розвитку суспільств, культур, прогнозувати події тощо.

Володіння методологією, методикою наукової роботи, навичками її оптимальної організації є обов'язковою складовою професіоналізму дослідника. У зв'язку із зростанням вимог до професійної підготовки молодих спеціалістів, особлива увага приділяється формуванню навичок дослідження і творчої роботи у магістрів. Виконання завдань, що поставлені суспільством перед науковими й науково-виробничими установами, можливо тільки шляхом озброєння молодих фахівців новітніми знаннями в галузі наукових досліджень. Отже, введення до навчальних планів дисципліни "Методика та організація наукових досліджень" є своєчасним і актуальним.

Укладач програми намагався вирішити наступні завдання:

- допомогти молодим фахівцям оволодіти методологією наукової творчості, навчитися оформляти її результати у вигляді кваліфікаційних робіт відповідного рівня;
- сформуванню у студентів вміння працювати з джерелами інформації, літературою, оформляти науково-довідковий апарат дослідження;
- навчити магістрантів визначати напрямки наукових пошуків, використовувати для досягнення цієї мети необхідний методологічний та методичний інструментарій.

Навички та уміння, яких повинні набути студенти:

- Засвоїти методологію та методику наукових досліджень.
- Пошук, накопичення та обробку наукової інформації.
- Уміти формулювати мету, завдання та теоретичні засади дослідження
- Бути здатним складати звіти, доповіді, писати статті, що відображають результати наукових досліджень.
- Уміти планувати й здійснювати роботу над науковим кваліфікаційним дослідженням.

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Методологія і організація наукових досліджень

1.1. Мета, предмет та місце дисципліни

1.1.1. Мета: ознайомити з методологією і організацією наукових досліджень, сформувати вміння застосовувати її у практичній діяльності; організовувати дослідницьку діяльність.

1.1.2. Завдання: оволодіти основними елементами методики наукових досліджень, навичками їх оптимальної організації.

1.1.3. Предмет: процес наукового дослідження.

1.1.4. Місце дисципліни в структурно-логічній схемі підготовки фахівця

Дисципліни, що передують вивченню даної дисципліни	Дисципліни, вивчення яких спирається на дану дисципліну
Культурологія, філософія	вихідна

1.2. Інформаційний обсяг (зміст) дисципліни

Модуль. *Методологія наукових досліджень* (3 / 108)
(кількість кредитів/годин)

Змістові модулі (ЗМ):

ЗМ 1.1. Сутність наукового дослідження

Обов'язкові укрупнені навчальні елементи

1. Поняття наукового дослідження. Вимоги до наукового дослідження
2. Види наукових досліджень: експериментальні, теоретичні, історіографічні, порівняльно-аналітичні
3. Поняття методологія, метод, прийом у науковому дослідженні
4. Типологія методів дослідження: емпіричні, теоретичні, мета і (пост) теоретичні
5. Емпіричні методи наукового дослідження: спостереження, анкетування, тестування, інтерв'ю, опитування, мозковий штурм, соціометрія, кваліметрія
6. Емпіричні методи наукового дослідження: мозковий штурм, соціометрія, кваліметрія

7. Теоретичні методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання, проектування, прогнозування, систематизація, кваліфікація.
8. Теоретичні методи дослідження: моделювання, проектування, прогнозування, систематизація, кваліфікація.

ЗМ 1.2. Практична організація наукового дослідження.

Обов'язкові укрупнені навчальні елементи

1. Основні поняття і визначення математичних методів та методів статистичної обробки наукових даних
2. Структура дослідження: обґрунтування актуальності й визначення теми дослідження, його мети, завдання
3. Розробка концептуальних положень і апарату дослідження (гіпотези, методи, етапи, об'єкти, засоби)
4. Вивчення теоретичного і практичного стану проблеми
5. Розробка та експериментальна перевірка моделі, головних ідей, концептуальних положень, що покладені в основу дослідження
6. Обробка наслідків дослідження та оформлення результатів
7. Форми відображення результатів наукового дослідження: науковий звіт, повідомлення, доповіді, тези, статті, навчальні посібники, дисертації, монографії

1.3. Освітньо-кваліфікаційні вимоги

(відповідно до галузей стандартів ОКХ та засобів діагностики (ЗД): виробничі функції, типові задачі діяльності та вміння (за рівнями сформованості), якими повинні оволодіти студенти внаслідок вивчення даної дисципліни)

Таблиця 2

Вміння (за рівнями сформованості) та знання	Сфери діяльності (виробнича, соціально- виробнича, соціально- побутова)	Функції діяльності у виробничій сфері (планувальна, організаційна, управлінська, виконавська, технічна, інші)
1	2	3
Планувати й здійснювати роботу над науковим кваліфікаційним дослідженням	Соціально-виробнича	Управлінська
Формулювати мету, завдання та теоретичні засади дослідження	Соціально-виробнича	Планувальна
Планувати та здійснювати експериментальні дослідження, відпрацьовувати їх результати	Виробнича	Організаційна
Формулювати й обґрунтовувати висновки наукового дослідження	Виробнича	Технічна
Скласти звіти, доповіді, писати статті, що відображають результати наукових досліджень.	Виробнича	Виконавська

1	2	3
Здійснювати пошук, накопичення та обробку наукової інформації.	Соціально-побутова	Організаційна
Засвоїти методологію та методику наукових досліджень	Універсальна	Універсальна

1.4. Рекомендована основна навчальна література

- 📁 ① Білуха М.Т. Основи наукових досліджень: Підручник для студ. екон. спец. вузів. – К., 1997. – 271 с.
- 📖 ① Добров Г.М. Наука о науке. – К., 1998. – 304 с.
- 📖 ① Довідник здобувача наукового ступеня: Зб. нормат. документів та інформаційних матеріалів з питань атестації наукових кадрів вищої кваліфікації // Упоряд. Ю.І. Чернецький. – К.: Ред. “Бюлетеня ВАК України”, 1999. – 64 с.
- 📖 ① Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня: Метод. поради. – К., 1990. – 80 с.

Додаткова література

1. Вебер М. Наука как призвание и профессия // Избр. произв. – М., 1990.
2. Грушко И.М., Сиденко В.М. Основы научных исследований. – Харків, 1979. – 200 с.
3. Довідник здобувача наукового ступеня: Зб. нормат. документів та інформаційних матеріалів з питань атестації наукових кадрів вищої кваліфікації // Упоряд. Ю.І. Чернецький. – К.: Ред. “Бюлетеня ВАК України”, 1999. – 64 с.
4. Документація. Звіти у сфері науки і техніки: Структура і правила оформлення. – К., 1995. – 38 с.
5. Капица П. Л. Эксперимент, теория, практика. – М., 1977. – 420 с.
6. Крейденко В.С. Библиотечные исследования. Научные основы.- М., 1983. – 143 с.
7. Лудченко А.А. и др. Основы научных исследований. – К., 2000. – 114 с.
8. Основы научных исследований: Учебник для технических вузов.– М., 1989. – 400 с.
9. Пілюшенко В. Л. Шкрабак І.В. Наукове дослідження: організація,

методологія, інформаційне забезпечення: Навчальний посібник. – К.: Лібра, 2004. – 344 с.

- 10.Рой О.М. Исследования социально-экономических и политических процессов. Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2004. – 364 с.
- 11.Сидоренко В.К., Хайруддінов М.А., Абдулгасис У.А. Основы научных досліджень: Навч. посібн. – Сімферополь, 2000. – 168 с.
- 12.Шейко В.М. Вища освіта в країнах Заходу: соціальні та етнічні аспекти. – Харків, 1998. – 288 с.
- 13.Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. – Харків, 1998. – 288 с.
- 14.Штанько В. И. Философия и методология науки: Учеб. пособие для аспирантов и магистрантов естественнонаучных и технических вузов. Харьков: ХНУРЭ, 2003. – 348 с.
- 15.Ядов В.А. Стратегия социологического исследования. – М., 2003. – 596 с.

1.5. Анотація програми навчальної дисципліни

Методологія і організація наукових досліджень

Мета: ознайомити з методологією наукових досліджень, сформувати вміння застосовувати її у практичній діяльності, організовувати дослідницьку діяльність.

Предмет: процес наукового дослідження. Завданням є оволодіти основними елементами методики наукових досліджень, навичками їх оптимальної організації.

Змістовні модулі: Сутність наукових методів дослідження. Практична організація наукового дослідження.

Методология и организация научных исследований

Цель изучения: ознакомить с методологией научных исследований, сформировать умение применять ее в практической деятельности,

организовывать исследовательскую работу.

Предмет дисциплины: процесс научного исследования. Задача состоит в овладении основными элементами методики научных исследований, навыками их оптимальной организации.

Содержательные модули: Сущность научных методов исследования. Практическая организация научного исследования.

Scientific Research Methods and Organization

The aim is to become familiar with the methodology of the scientific research, to form the skills of its application in the practical activity, to organize the scientific research.

The subject is to know the process of the scientific research.

The objective is to master the main elements of the scientific research methods, and skills of their optimal organization.

Substantial modules: Essence of scientific research methods. Practical organize of the scientific research.

2. РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Розподіл обсягу навчальної роботи студента за спеціальностями та видами навчальної роботи

Таблиця 1

Розподіл обсягу навчальної роботи студента (денна форма навчання)

Призначення: підготовка спеціалістів, магістрів	Напрямок, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідних ECTS – 3 Модулів – 1 Загальна кількість годин – 72 год.	Напрямок підготовки: 8.03060101 «Менеджмент організацій і адміністрування» Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	Статус дисципліни - нормативна Рік підготовки: 1-й Семестр: 3-й Лекції – 18 год. Практичні заняття – 36 год. Самостійна робота студента — 54 год. Вид підсумкового контролю: іспит – 2 год.

Основним видом навчальних (аудиторних) занять, у процесі яких студенти отримують необхідні знання, є лекційні і семінарські (практичні) заняття. Важливе місце у навчальному процесі посідає самостійна робота студентів, що спрямовує на формування практичних навичок роботи студентів зі спеціальною літературою, критичного осмислення здобутих знань і глибоке вивчення теоретичного й практичного кола проблем дисципліни.

Усі види занять розроблені відповідно до положень Болонської декларації.

2.2. Зміст дисципліни

Таблиця 2

№	Теми курсу	Лек. (год.)	Сем. (год.)	Сам. робота
1	2	3	4	5
1	Поняття наукового дослідження. Вимоги до наукового дослідження	1	2	3
	Види наукових досліджень: експериментальні, теоретичні, історіографічні, порівняльно-аналітичні	1	2	3
2	Поняття методологія, метод, прийом у науковому дослідженні	1	2	3
	Типологія методів дослідження: емпіричні, теоретичні, мета і (пост) теоретичні	1	2	3

1	2	3	4	5
3	Емпіричні методи наукового дослідження: спостереження, анкетування, експеримент	1	2	3
	Емпіричні методи наукового дослідження у гуманітарних дисциплінах	1	2	3
4	Теоретичні методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання, проектування, прогнозування, систематизація, кваліфікація	1	2	3
	Теоретичні методи дослідження: моделювання, проектування, прогнозування, систематизація	1	2	3
5	Основні поняття і визначення математичних методів та методів статистичної обробки наукових даних	2	4	3
	ЗМ 1: Сутність наукового дослідження	10	20	27
6	Структура дослідження: обґрунтування актуальності й визначення теми дослідження, його мети, завдання	2	4	6
7	Розробка концептуальних положень і апарату дослідження (гіпотези, методи, етапи, об'єкти, засоби)	1	2	3
	Вивчення теоретичного і практичного стану проблеми	1	2	3
8	Розробка та експериментальна перевірка моделі, головних ідей, концептуальних положень, що покладені в основу дослідження	2	4	6
9	Обробка наслідків дослідження та оформлення результатів	1	2	3
	Форми відображення результатів наукового дослідження: науковий звіт, повідомлення, доповіді, тези, статті, навчальні посібники, дисертації, монографії	1	2	6
	ЗМ 2: Практична організація наукового дослідження	8	16	27
	Всього	18	36	54

2.3. Зміст навчальної дисципліни за темами

Змістовний модуль 1. Сутність наукового дослідження

Тема 1. Поняття наукового дослідження. Вимоги до наукового дослідження. Види наукових досліджень.

План

3. Наука як система знань. Наукознавство та його основні розділи. Поняття, зміст, мета і функції науки.
4. Форми організації та управління наукою в Україні.
5. Основні ознаки наукового дослідження. Системність, доказовість та теоретичність наукового дослідження.
6. Емпіричні, логічні та теоретичні пізнавальні завдання наукового дослідження.
7. Класифікація наукових досліджень.

Питання на семінар

1. Визначення науки. Її зміст і функції.
2. У чому полягає об'єкт і предмет науки ?
3. Поняття “наукового закону”, “категорії”, “принципу”.
4. Головні ознаки наукового пізнання світу.
5. Дайте характеристику теоретичного та емпіричного методів наукового пізнання.

Запитання для самоконтролю

1. Розкрийте принципи системи національної класифікації наук.
2. Дайте визначення поняттям “факт” та “гіпотеза”.
3. Наведіть приклади класифікації наукових досліджень за :
  - призначенням;
  - тривалістю розробки;
  - видами зв'язку із суспільним виробництвом;
  - важливістю;
  - джерелами фінансування.
4. Що таке парадигма ? Як співвідносяться поняття “парадигма” й “наукова картина світу”?

Тема 2. Поняття методологія, метод, прийом у науковому дослідженні. Типологія методів дослідження

План

1. Логіка та методологія наукового дослідження.
2. Поняття системного, комплексного та цілісного підходу в науковому дослідженні.
3. Загальнонаукові, часткові та спеціальні методи дослідження.
4. Головні компоненти методики наукового дослідження.

Питання на семінар

1. Охарактеризуйте рівні методології:
  - технологічний
  - конкретно-науковий
  - загальнонауковий
  - філософський
2. Охарактеризуйте функції методології:
  - загальну
  - часткову
  - Емпіричні, теоретичні та пост-теоретичні методи.
  - Приклади систем. Відмінність системи від структури, середовища.
  - Визначте методологію окремого наукового дослідження.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке метод, методика?
2. Дайте визначення поняттю “концепція”.
3. Місце експериментально-ігрових методів у менеджменті.
4. У чому полягають головні переваги системного підходу ?
5. Наведіть приклади з практики менеджменту, де використовується системний підхід.

Тема 3. Емпіричні методи наукового дослідження

План

1. Характеристика порівняння та вимірювання як наукового методу.
2. Спостереження: класифікація, етапи .
3. Знання та уміння, необхідні для проведення спостереження.
4. Опитування як метод, його переваги та недоліки.
5. Формалізація та аксіоматизація як методи наукового дослідження.

Питання на семінар

1. Види анкетування: контактне, заочне, пілотне.
2. Охарактеризуйте різновиди інтерв'ю за: умовами проведення, метою організації, формою спілкування.
3. Тестування, його характеристика та етапи.
4. Теорія масового обслуговування.
5. Економетричне моделювання.
6. Соціометрія.

Запитання для самоконтролю

1. Як скласти анкету? Які вимоги необхідно враховувати при її складанні ?
2. Дайте характеристику масовим та експертним опитуванням.
3. Які вимоги висувують до організації “мозкового штурму” ?
4. Наведіть приклади використання методу “чорної скрині” у вашій професійній діяльності.
5. Що таке соціометричний критерій?

Тема 4. Теоретичні методи дослідження

План

1. Аналіз та синтез, їх види: емпіричний, елементарно-теоретичний, структурно-генетичний.
2. Дедукція та індукція. Поняття загального та часткового.
3. Аксіоматичний та історичний методи теоретичних досліджень.
4. Моделювання та його принципи.
5. Поняття моделювання та моделі. Фізичне та математичне моделювання. Моделі матеріальні (реальні) та уявні (ідеальні).

Питання на семінар

1. Проектування та прогнозування як методи наукового дослідження.
2. Методи формальної логіки: метод єдиної схожості, супутніх змін та ін.
3. Абстрагування та конкретизація.
4. Аналогія як загальнонауковий метод.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке метод аналогії? Які вимоги висувають до його використання?
2. Які види абстрагування Ви знаєте?
3. У чому полягає різниця між індукцією та дедукцією?
4. Факторний аналіз: головні особливості та етапи проведення.
5. Які зв'язки ознак об'єкта, що досліджується, називають кон'юнкцією, диз'юнкцією?

Тема 5. Основні поняття і визначення математичних методів та методів статистичної обробки наукових даних

План

1. Загальна характеристика кількісних методів наукового дослідження.
2. Принципи і методи вимірювання. Поняття шкали вимірювання.
3. Шкала як конструювання еталону вимірювання. Види шкал.
4. Кількісні та якісні ознаки явища, процесу. Кваліметрія.
5. Кореляція та регресія. Методи багатомірного статистичного аналізу.

Питання на семінар

1. Контент-аналіз як засіб вимірювання та формалізації.
2. Варіаційний ряд – поняття та характеристика.
3. Вибірковий метод.
4. Точність та надійність, обсяг та репрезентативність вибірки.
5. Вимірювання як інтерпретація та моделювання соціальної реальності.
6. Якісна та кількісна стратегії вимірювання.

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає суть методу лінійного програмування?
2. Особливості побудови й використання шкал Лайкерта, Терстоуна, Гуттмана.
3. Метод семантичного диференціалу (Осгуда): техніка та сфери застосування.
4. Дайте характеристику систематичним, випадковим, грубим помилкам.

Змістовний модуль 2: Практична організація наукового дослідження

Тема 6. Структура дослідження: обґрунтування актуальності і визначення теми дослідження, його мети, завдання

План

1. Поняття актуальності дослідження та визначення ступеня його наукової розробки.
2. Визначення об'єкта, предмета, теми дослідження.
3. Попереднє ознайомлення з літературою та визначення головних напрямків дослідження.
4. Збирання і відбір інформації для проведення дослідження.
5. Формулювання загальної і проміжної цілей дослідження.

Питання на семінар

1. Сформулюйте алгоритм наукового пізнання.
2. Організаційне та інформаційне забезпечення наукового дослідження.
3. Градації актуальності.
4. Перетворення, доповнення, конкретизація – головні рівні новизни дослідження.

Запитання для самоконтролю

- 1) Що таке техніко-економічне обґрунтування дослідження.
- 2) У чому може полягати практична значущість результатів дослідження ?
- 3) Які критерії вибору теми Ви знаєте?
- 4) Дайте характеристику позитивної та негативної евристики як складових наукового дослідження.
- 5) Наведіть приклади формулювання наукової проблеми.
- 6) Який з нижченаведених методів не використовується для збору фактологічного матеріалу: спостереження, опитування, класифікація, імітація ?

Тема 7. Розробка концептуальних положень і апарату дослідження (гіпотези, методи, етапи, об'єкти, засоби). Вивчення теоретичного і практичного стану проблеми

План

1. Вибір методології, опорних теоретичних положень дослідження.
2. Визначення ходу та передбачуваних результатів дослідження.
3. Побудова гіпотези дослідження, вибір методів дослідження.
4. Види гіпотез: нульова, описова, пояснювальна, основна, робоча, прогностична.
5. Складання робочого плану.

Питання на семінар

1. Констатуючий експеримент – засіб установлення вихідного стану предмета дослідження.
2. Яким вимогам повинна відповідати гіпотеза, що висувається ?
3. Охарактеризуйте процес висування і розвитку гіпотези.
4. Види дослідницької стратегії: монографічне, польове та експериментальне дослідження.

Запитання для самоконтролю

1. З чого складається ресурсне забезпечення науково-дослідної роботи?
2. Наведіть приклади організаційного та кадрового ресурсного забезпечення.
3. Які різновиди планів Вам відомі ?
4. Охарактеризуйте методику мережевого планування.
5. Складіть бюджет окремого науково-дослідного проекту.

Тема 8. Розробка та експериментальна перевірка моделі, головних ідей, концептуальних положень, що покладені в основу дослідження

План

1. Збирання та накопичення матеріалів дослідження.
2. Організація і проведення експерименту:
  - перевірка експериментальної документації;
  - вибір засобів вимірювання, їх конструювання;
  - обробка результатів спостереження.
3. Які вимоги до побудови моделі Ви знаєте ?
4. Наведіть приклади використання моделей при прийнятті управлінських рішень.

Питання на семінар

1. Розкрийте сутність методу експертних оцінок. Які вимоги висувають до відбору експертів ?
2. Процес виміру. Вимірювання прямі та непрямі, сукупні та спільні.
3. Корегування попередніх висновків і результатів за результатами наукового експерименту.
4. Пробні досліді: мета та доцільність проведення.
5. Охарактеризуйте експерименти природні та штучні.

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте класи вимірювань за ступенем точності.
2. Що таке клас точності приладу?
3. Які вимоги до висновків НДР Ви знаєте ?

4. Які можливі результати теоретико-експериментального аналізу ?
5. Дайте визначення поняттям “висновок”, “пропозиція”, “рекомендація”.

Тема 9. Обробка даних дослідження та оформлення результатів. Форми відображення результатів наукового дослідження: повідомлення, доповіді, тези, статті, дипломні роботи, розділи до монографій, науково-методичні рекомендації, навчальні посібники, дисертації, монографії

План

1. Аналіз і узагальнення даних дослідження. Визначення репрезентативності висновків.
2. Співставлення результатів дослідження із теорією. Аналіз розходжень.
3. Уточнення теоретичних моделей, досліджень та висновків.
4. Проведення додаткових експериментів.
5. Реалізація результатів виконаного дослідження.

Питання на семінар

1. Формулювання наукових та виробничих висновків, складання науково-технічного звіту.
2. Оприлюднення результатів дослідження та впровадження їх у практику.
3. Прийоми викладу наукових матеріалів. Види науково-дослідних робіт.
4. Подання текстового матеріалу: загальні вимоги до тексту наукової роботи; мова і стиль наукової роботи; подання окремих видів текстового матеріалу.
5. Оформлення окремих видів ілюстративного та табличного матеріалу (креслення, графіки, фотографії тощо) .
6. Правила оформлення списку використаних джерел.

Запитання для самоконтролю

1. Які вимоги ставлять до магістерської роботи ?
2. У чому полягає суть процедури спростування ?
3. Дайте визначення прямого і непрямого доказу.
4. Виконайте порівняльну характеристику проекту та гранту.

2.4. План лекційного курсу

Лекції, як один із основних видів навчальних занять, орієнтовані на систематизоване викладення теоретико-методичних положень навчальної дисципліни. Лекційний курс покликаний формувати у студентів основи знань з відповідної наукової галузі, а також визначити напрямок, основний зміст і характер усіх інших видів навчальних занять та самостійної роботи студентів.

План лекційного курсу з навчальної дисципліни

№	Теми курсу	Кількість годин
1	Поняття наукового дослідження. Вимоги до наукового дослідження	1
	Види наукових досліджень: експериментальні, теоретичні, історіографічні, порівняльно-аналітичні	1
2	Поняття методологія, метод, прийом у науковому дослідженні	1
	Типологія методів дослідження: емпіричні, теоретичні, мета і (пост) теоретичні	1
3	Емпіричні методи наукового дослідження: спостереження, анкетування, експеримент	1
	Емпіричні методи наукового дослідження у гуманітарних дисциплінах	1
4	Теоретичні методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання, проектування, прогнозування, систематизація, кваліфікація	1
	Теоретичні методи дослідження: моделювання, проектування, прогнозування, систематизація	1
5	Основні поняття і визначення математичних методів та методів статистичної обробки наукових даних	2
	ЗМ 1: Сутність наукового дослідження	10
6	Структура дослідження: обґрунтування актуальності й визначення теми дослідження, його мети, завдання	2
7	Розробка концептуальних положень і апарату дослідження (гіпотези, методи, етапи, об'єкти, засоби)	1
	Вивчення теоретичного і практичного стану проблеми	1
8	Розробка та експериментальна перевірка моделі, головних ідей, концептуальних положень, що покладені в основу дослідження	2
9	Обробка наслідків дослідження та оформлення результатів	1
	Форми відображення результатів наукового дослідження: науковий звіт, повідомлення, доповіді, тези, статті, навчальні посібники, дисертації, монографії	1
	ЗМ 2: Практична організація наукового дослідження	8
	Всього	18

2.5. План практичних (семінарських) занять

Практичні заняття є формою контролю за самостійною роботою студентів. Водночас вони дають змогу розкрити індивідуальність особистості через підготовку доповідей, розгорнутих бесід, дискусій, круглих столів, рецензування та обговорення рефератів, колоквіумів. Такі активні форми навчання допомагають студенту поглибити й творчо осмислити одержані знання. Оцінки, отримані на практичних заняттях, враховуються при

виставленні підсумкової оцінки з даної дисципліни.

Таблиця 4

План практичних занять з навчальної дисципліни

№	Теми курсу	Кількість годин
1	Поняття наукового дослідження. Вимоги до наукового дослідження	2
	Види наукових досліджень: експериментальні, теоретичні, історіографічні, порівняльно-аналітичні	2
2	Поняття методологія, метод, прийом у науковому дослідженні	2
	Типологія методів дослідження: емпіричні, теоретичні, мета і (пост) теоретичні	2
3	Емпіричні методи наукового дослідження: спостереження, анкетування, експеримент	2
	Емпіричні методи наукового дослідження у гуманітарних дисциплінах	2
4	Теоретичні методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання, проектування, прогнозування, систематизація, кваліфікація	2
	Теоретичні методи дослідження: моделювання, проектування, прогнозування, систематизація	2
5	Основні поняття і визначення математичних методів та методів статистичної обробки наукових даних	4
	ЗМ 1: Сутність наукового дослідження	20
6	Структура дослідження: обґрунтування актуальності й визначення теми дослідження, його мети, завдання	4
7	Розробка концептуальних положень і апарату дослідження (гіпотези, методи, етапи, об'єкти, засоби)	2
	Вивчення теоретичного і практичного стану проблеми	2
8	Розробка та експериментальна перевірка моделі, головних ідей, концептуальних положень, що покладені в основу дослідження	4
9	Обробка наслідків дослідження та оформлення результатів	2
	Форми відображення результатів наукового дослідження: науковий звіт, повідомлення, доповіді, тези, статті, навчальні посібники, дисертації, монографії	2
	ЗМ 2: Практична організація наукового дослідження	16
	Всього	36

3. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Для оволодіння матеріалом дисципліни «Методологія наукових досліджень» потрібно значну увагу приділяти самостійній роботі. Самостійна робота студента є основним способом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових аудиторних занять. Основні види самостійної роботи: вивчення додаткової літератури; підготовка до практичних (семінарських) занять, зокрема підготовка рефератів; підготовка до підсумкового контролю.

У цілому самостійна робота з навчальної дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень» спрямовується на закріплення набутих знань, основних понять, термінів, хронологію подій. Самостійна робота в бібліотеках, та Інтернеті дає можливість знайомства з монографіями, документами, альтернативними точками зору різних авторів на конкретні проблеми. Крім того, вона виховує у студентів самодисципліну, почуття відповідальності, вміння орієнтуватися в розмаїтті думок і підходів, творчо осмислювати одержані знання.

3.1. Тематика рефератів

1. Наука як галузь культури
2. Наука і магія. Мета науки за Аристотелем
3. Наука у Стародавній Греції
4. Середньовічні університети
5. Університетські вчені звання
6. Середньовічні дисертації
7. Виникнення Академій наук.
8. Перші наукові журнали
9. Дедуктивні методи дослідження
10. Експериментальні методи та індуктивна логіка
11. Наукові парадигми
12. Неявні знання. Наукові школи
13. Загальна класифікація наук
14. Критерії науковості у точних науках
15. Основні методи дослідження у гуманітарних науках
16. Методологія історичної школи “Анналів”
17. Системний підхід
18. Застосування математичних методів та їх обмеженість

19. Синергетика. Біфуркації. Атрактори
20. Принцип додатковості у квантовій фізиці та інших науках
21. Соціологічний та історичний підходи до гуманітарного знання
22. Пошук і визначення дослідницької проблеми
23. Методика вирішення дослідницьких проблем
24. Методика написання основного тексту дисертації
25. Методичні поради щодо оформлення дисертації
26. Методичні поради щодо написання і оформлення автореферату

4. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО Й ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

В організації навчального процесу застосовується поточний і підсумковий контроль. Поточний контроль здійснюють під час проведення практичних занять, він має на меті перевірку рівня підготовленості студентів з певних розділів (тем) навчальної програми і виконання конкретних завдань. Поточний контроль (тестування) проводиться та оцінюється за питаннями, які винесені на самостійну роботу й практичні заняття.

Підсумковий контроль виконують з метою оцінювання результатів навчання студентів. Загальна оцінка кожного змістового модулю складається з поточних оцінок і з оцінки виконання модульної контрольної роботи.

Система оцінювання знань, вмінь і навичок студентів передбачає оцінювання всіх форм вивчення дисципліни.

Перевірка й оцінювання знань студентів здійснюється із використанням наступних форм:

1. Оцінювання роботи студентів у процесі практичних (семінарських) занять.
2. Оцінювання засвоєння питань для самостійного вивчення.
3. Проведення модульного контролю.
4. Проведення підсумкового заліку.

Таблиця 5

Засоби контролю та структура залікового кредиту

Змістовні модулі	Види та засоби контролю (тестування, контрольні роботи, індивідуальні завдання тощо)	Розподіл балів, %
1	Тести поточного контролю знань.	30
2	Тести поточного контролю знань.	30
Підсумковий контроль - іспит		40
Всього		100%

Контроль систематичного виконання практичних (семінарських) занять і самостійної роботи

Оцінювання проводять за такими критеріями:

- 1) розуміння, ступінь засвоєння теорії і методології проблем, що розглядаються;
- 2) ступінь засвоєння матеріалу дисципліни;
- 3) ознайомлення з рекомендованою літературою з питань, що розглядаються;
- 4) уміння поєднувати теорію з практикою при розгляді виробничих ситуацій, вирішенні завдань, винесених для самостійного опрацювання, і завдань, винесених на розгляд в аудиторії;
- 5) логіка, структура, стиль викладання матеріалу в індивідуальній творчій роботі і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію,

здійснювати узагальнення інформації і робити висновки.

Контроль за виконанням поставлених задач при проведенні практичних занять здійснюється протягом усього семестру. За успішне та систематичне виконання поставлених завдань протягом двох змістових модулів студент отримує оцінку «відмінно» або по 20 % за поточний контроль, якщо студент виконує поставлені завдання.

Робота студента в аудиторії оцінюється за такими критеріями:

- 1) самостійність виконання;
- 2) логічність і послідовність викладання матеріалу;
- 3) повнота розкриття теми;
- 4) використання й аналіз додаткових літературних джерел;

Проведення поточного контролю

Поточний контроль (тестування) здійснюється та оцінюється за питаннями, які винесено на самостійну роботу і практичні завдання. Поточний контроль проводять у письмовій формі після того, як розглянуто увесь теоретичний матеріал і виконані практичні (семінарські), самостійні завдання в межах кожної теми змістового модуля. За кожним змістовим модулем проводиться поточне тестування і кожному студенту виставляється відповідна оцінка за отриманою кількістю балів.

Проведення підсумкового письмового заліку з Модулю.

Умовою допуску до заліку є:

- сума накопичених балів за трьома змістовими модулями, яка повинна бути не менша, ніж 51 % (за внутрішнім вузівським рейтингом або системою ESTC) або наявність позитивних оцінок з проміжного модульного контролю (за національною системою);
- обов'язкова наявність повного конспекту лекцій з культурології, написаного студентом особисто.

Залік проводять за одним з нижченаведених варіантів:

1 варіант – Залік за результатами поточного контролю;

2 варіант – Залік за результатами підсумкового тестування.

Підсумкову оцінку з дисципліни виставляють в національній системі оцінювання результатів навчання і в системі ECTS згідно з методикою переведення показників успішності знань студентів Академії в систему оцінювання за шкалою ECTS (табл. 9).

Критерії оцінювання

За шкалою ECTS	За шкалою ВНЗ	За раціональною шкалою	Коментар
1	2	3	4
A	90-100 %	відмінно	Студент виявив всебічні, систематичні й глибокі знання навчального матеріалу дисципліни, передбаченого програмою; проявив творчі здібності в розумінні, логічному, стислому і ясному трактуванні навчального матеріалу; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності. Студент дав понад 90% правильних відповідей з <i>тестових завдань</i> .
B	80-90 %	дуже добре	Студент виявив систематичні та глибокі знання навчального матеріалу дисципліни вище середнього рівня; продемонстрував уміння вільно виконувати завдання, передбачені програмою; засвоїв літературу, рекомендовану програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності. Студент дав понад 76-83% правильних відповідей з <i>тестових завдань</i> .
C	70-80 %	добре	Студент виявив загалом добрі знання навчального матеріалу дисципліни при виконанні передбачених програмою завдань, але допустив низку помітних помилок; засвоїв основну літературу, рекомендовану програмою; показав систематичний характер знань з дисципліни; здатний до самостійного використання та поповнення надбаних знань у процесі подальшої навчальної роботи та професійної діяльності. Студент дав понад 83-90% правильних відповідей з <i>тестових завдань</i> .
D	60-70 %	задовільно	Студент виявив знання навчального матеріалу дисципліни в обсязі, необхідному для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; справився з виконанням завдань, передбачених програмою; ознайомився з основною літературою, рекомендованою програмою; допустив значну кількість помилок або недоліків у відповідях на запитання при співбесідах, тестуванні та при виконанні завдань тощо, принципів з яких може усунути самостійно. Студент дав понад 60-67% правильних відповідей з <i>тестових завдань</i> .

1	2	3	4
E	50-60 %	достатньо	<p>Студент виявив знання основного навчального матеріалу дисципліни в мінімальному обсязі, необхідному для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; в основному виконав завдання, передбачені програмою; ознайомився з основною літературою, рекомендованою програмою; допустив помилки у відповідях на запитання при співбесідах, тестуванні та при виконанні завдань тощо, які може усунути лише під керівництвом та за допомогою викладача.</p> <p>Студент надав понад 68-75% правильних відповідей з <i>тестових завдань</i></p>
FX	25-50 %	незадовільно з можливістю повторного складання	<p>Студент має значні прогалини в знаннях основного навчального матеріалу з дисципліни; допускав принципові помилки при виконанні передбачених програмою завдань, але спроможний самостійно доопрацювати програмний матеріал і підготуватися до перездачі дисципліни.</p> <p>Студент дав менше 60% правильних відповідей з <i>тестових завдань</i>.</p>
F	0-25 %	незадовільно з обов'язковим вивченням дисципліни	<p>Студент не має знань зі значної частини навчального матеріалу; не спроможний самостійно засвоїти програмний матеріал і потребує повторного вивчення навчальної дисципліни</p> <p>Студент дав менше 55% правильних відповідей з <i>тестових завдань</i>.</p>

5. ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ З КУРСУ “МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ”

1. Сутність науки.
2. Виникнення науки у стародавній Греції. Аристотель про відмінність науки від магії.
3. Наукові звання та дисертації у середньовічних університетах.
4. Індукція та дедукція.
5. Аналіз і синтез.
6. Формалізація як метод теоретичного дослідження.
7. Співвідношення емпіричного та теоретичного рівнів пізнання.
8. Основні логічні закони та правила їх використання в науковому дослідженні.
9. Принцип додатковості у фізиці та інших науках.
10. Наукова парадигма.
11. Експеримент та його різновиди.
12. Спостереження як науковий метод.
13. Методологічний та термінологічний арсенал дослідника.
14. Рівні та функції методології. Поняття методу та методики.
15. Ознаки класифікації наукових досліджень.
16. Поняття джерельної бази дослідження.
17. Стадії емпіричного та теоретичного рівнів дослідження.
18. Рівні наукового дослідження. Поняття наукового факту та факту дійсності.
19. Сутність і застосування системного підходу.
20. Обмеженість математичних методів в економічних науках.
21. Особливості методології гуманітарних наук.
23. Особливості методології природничих наук.
24. Особливості методології математичних наук.
25. Загальна класифікація наук.
26. Історичний та соціологічний дискурси у гуманітарних дослідженнях.
27. Евристичний етап наукового дослідження.
28. Вибір і обґрунтування теми дослідження.

29. Складання програми і робочого плану дослідження.
30. Побудова гіпотези і постановка завдань дослідження.
31. Подання окремих видів текстового матеріалу.
32. Правила вивчення літератури та складання її огляду.
33. Табличний матеріал та правила його подання.
34. Характеристика предмета та об'єкта дослідження.
35. Глобальна мережа Internet та її використання в наукових дослідженнях.
36. Написання і оформлення автореферату
37. Інформаційне забезпечення науково-дослідного процесу.
38. Визначення актуальності та новизни.
40. Методика постановки та вирішення дослідницьких проблем.
41. Принципи та методи обробки результатів досліджень.
42. Висновки наукового дослідження та особливості їх формулювання.
43. Вимоги ВАК України щодо оформлення кваліфікаційних (магістерських, кандидатських) робіт.
44. Композиційна структура науково-дослідної роботи.
45. Графічне ілюстрування наукового тексту.
46. Оформлення науково-довідкового апарату дослідження.
47. Логічна структура наукового дослідження.
48. Мовно - стилістична культура наукового дослідження.
49. Презентація текстового матеріалу.
50. Реферування наукових робіт (тези, статті, монографії).
51. Опитування та інтерв'ю.
52. Анкетування. Види анкет, правила їх складання.

6. ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Таблиця 7

Інформаційно-методичне забезпечення

Бібліографічні описи, Інтернет адреси	Змістовний модуль, де застосовується
1	2
1. Рекомендована основна навчальна література (підручники, навчальні посібники, інші видання)	
1. Білуха М.Т. Основи наукових досліджень: Підручник для студ. екон. спец. вузів. – К., 1997. – 271 с.	1, 2
2. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: Навч. посібник / О.В. Крушельницька. - К.: Кондор, 2003. - 192 с.	1, 2
3. Пятницька-Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі: Навч. посібник - К., 2003. - 116 с.	1, 2
4. Методология научного исследования. Учебное пособие для вузов. \ Рузавин Г.И. – М., 1999. – 317 с.	1, 2
5. Основы научных исследований. Учебное пособие для вузов. \ Наринян А. Р. – К., 2002. – 112 с.	1, 2
6. Основы научных исследований. Учебное пособие для вузов. \ Фрумкин Р.А. – Алчевск., 2001. – 201 с.	1, 2
7. Сиденко В. М., Грушко И. М. Основы научных исследований – Харків, Вища школа, 2002. – 200 с.	1
8. Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій: Посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 208 с.	1, 2
9. Єріна А.М. Методологія наукових досліджень: Навчальний посібник. – К. – 2004. – 212 с.	1, 2
10. Малюга Н.М. Наукові дослідження в бухгалтерському обліку: Навчальний посібник. – Житомир: ПП Рута, 2003. – 476 с.	1
11. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: Курс лекцій. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 124 с.	1, 2
12. Городяненко В. Г. Соціологія : підручник / В. Г. Городяненко. — 3-тє вид., доп. — К. : ВЦ «Академія», 2008. — 544 с.	1, 2
14. Загорівська Г.М. та ін. Методологія і організація наукових досліджень: підручник для Вузів. – К., 2000.	1, 2
2. Додаткові джерела (довідники, нормативні видання, сайти Інтернет тощо)	
Закон України "Про наукову та науково-технічну діяльність" № 1977-ХІІ від 13 грудня 1991 року із змінами та доповненнями.	1
Закон України "Про вищу освіту" №2984-ІІІ від 17 січня 2002 року із змінами та доповненнями.	1, 2
Цифровий репозиторій ХНАМГ // www.ksame.ua	1, 2

1	2
: >> http://uk.wikipedia.org	1, 2
3. Методичне забезпечення (реєстр методичних вказівок, інструкцій до лабораторних робіт, планів семінарських занять, комп'ютерних програм, відео-аудіо-матеріалів, плакатів тощо)	
1. Методичні вказівки до практичних (семінарських) занять і самостійної роботи з навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» для студентів 5 курсу денної форми навчання освітнього-кваліфікаційного рівня «магістр» спеціальностей “Менеджмент організацій міського господарства”, “Менеджмент організацій міського самоврядування”, “Менеджмент будівельних організацій”, “Менеджмент будівельних організацій”, “Менеджмент готельного, курортного та туристичного сервісу”, “Облік і аудит” / Укл.: І. М. Рассоха, О. Л. Рябченко, Г. Г. Фесенко. – Х.: ХНАМГ, 2009. – 20 с.	1, 2
2. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» для студентів 5 курсу денної форми навчання освітнього-кваліфікаційного рівня «магістр» спеціальностей 8.03050901 “Облік і аудит”, 8.03060101 “Менеджмент організацій і адміністрування (за видами економічної діяльності)” / І. М. Рассоха – Харківська національна академія міського господарства – Х.: ХНАМГ, 2011. – 77 с.	1, 2

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Програма і робоча програма навчальної дисципліни
«Методологія і організація наукових досліджень»
(для студентів 5 курсу денної форми навчання
освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»
спеціальності 8.03060101
«Менеджмент організацій і адміністрування»)

Укладач: **РАССОХА** Ігор Миколайович

В авторській редакції

Комп'ютерна верстка: *Н. Ю. Гаврилiна*

План 2011, поз. 231 Р

Підп. до друку 15.03.2012 р.	Формат 60x84/16
Друк на ризографі	Ум. друк. арк. 1,7
Тираж 10 пр.	Зам. № 8134

Видавець і виготовлювач:
Харківська національна академія міського господарства,
вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК №4064 від 12.05.2011 р.